

Предмет і метод основ охорони праці (ОП). Зміст курсу, його зв'язок із загальноосвітніми дисциплінами та спеціальними дисциплінами. Правові і організаційні основи ОП.

Основи ОП – дисципліна, що вивчає проблеми безпеки перебування людини в оточуючому середовищі під час її трудової та іншої діяльності, покликана виявляти та ідентифікувати небезпечні і шкідливі фактори, вивчати їх вплив на людину і навколишнє середовище, розробляти методи і засоби профілактики травматизму і профзахворювань.

Статистичні дані про виробничий травматизм свідчать про те, що його рівень у цілому світі безперервно зростає і становить щорічно (за даними МОЗ) 270 млн працюючих, 2 млн з яких гине. В Україні щоденно на виробництві травмуються 80-85 осіб, з них до 10% стають інвалідами і до 2% гине. Далі з зошиту.

Історія розвитку науки про ОП пройшла довгий шлях свого становлення. Вперше ця дисципліна була впроваджена в 1929р. в Московському інституті залізничного транспорту. До 1966р. ОП викладалась у межах окремих спеціальних та інженерних дисциплін, а як окрема дисципліна – лише в деяких інститутах. У 1966р. цей курс був офіційно впроваджений у навчальні програми всіх інженерних спеціальностей, а всім технічним вищим навчальним закладам було запропоновано створити кафедри ОП.

Значний вклад у розвиток ОП внесла Міжнародна ОП (МОП), яка була створена у 1919р. і розвивалася спочатку як автономна при Лізі Націй, а з 1946р. – як перша спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй. МОП прийняла більше 180 конвенцій і понад 190 рекомендацій з різних соціально-трудова проблем. Україна ратифікувала 50 конвенцій МОП,

серед яких – найважливіші нормативні акти, що стосуються основоположних прав людини та ОП.

Дослідженнями з питань безпеки праці та виробничого середовища, управління та нагляду за ОП, координацією робіт у науково-технічній сфері ОП займається створений у 1994р. Національний науково-дослідний інститут ОП (ННДІОП).

Зміст курсу. *Правові та організаційні питання ОП* (законодавча та нормативна база з охорони праці, державне управління ОП, навчання працівників з питань ОП, оцінка стану ОП та пільги і компенсація за несприятливі умови праці, травматизм та професійні захворювання, заходи щодо їх запобігання). *Фізіологія та психологія праці* (праця та її фізіолого-психологічні особливості, небезпечні та шкідливі виробничі чинники). *Виробнича санітарія та гігієна праці* (метеорологічні умови виробничої зони, шкідливі речовини в повітрі робочої зони, їх нормування та визначення, освітлення виробничих приміщень, захист від шуму, ультразвуку, інфразвуку та вібрації, захист від іонізуючого, електромагнітного та лазерного випромінювань, ОП користувачів ПК). *Безпека процесів праці в будівництві* (питання ОП в проектній документації, безпека праці при монтажі промислових і цивільних споруд, безпека праці при експлуатації будівельних машин і механізмів, безпека праці при земляних роботах, електробезпека, захист від статичної та атмосферної електрики, правила безпеки для систем, що працюють під тиском). *Пожежна безпека* (основні поняття та складові пожежної безпеки, пожежовибухонебезпечні властивості речовин і матеріалів).

Зв'язок з такими галузями (суспільні і природничі):

Соціально-правові і економічні – трудове право, соціологія, економіка;
Медичні – гігієна праці, виробнича санітарія, фізіологія і психологія праці, виробнича токсикологія;

Технічні – загальні інженерні, ергономіка, промислова естетика;

Фізичні і хімічні науки.

ОП – це система правових, соціально-економічних, санітарно-гігієнічних, організаційно-технічних та лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності (ст.1 З-ну про ОП).

З-н України про ОП був прийнятий Верховною Радою України 14.10.92р., переглянутий і затверджений Президентом України 21.11.2002р. Він складається з 9 розділів із 44 статей: 1 – Загальні положення, 2 – Гарантії прав громадян на ОП, 3 – Організація ОП, 4 – Стимулювання ОП, 5 – Нормативно-правові акти з ОП, 6 – Державне управління ОП, 7 – Державний нагляд і громадський контроль за ОП, 8 – Відповідальність за порушення законодавства про ОП, 9 – Прикінцеві положення.

Одним з головних документів, який забезпечує чітке виконання службових обов'язків працівниками, є кодекс законів про працю України (КЗпП), який регулює трудові відносини всіх працівників. У главі 1 «Загальні положення» викладені основні трудові права та обов'язки працівників, особливості міжнародних угод. Глава 2 містить закон про *колективний договір*- угода укладається від імені трудового колективу з роботодавцем. Він містить основні положення з питань праці і заробітної плати, робочого часу і відпочинку, матеріального стимулювання, оп, соціальні питання та ін. Договір укладається в письмовій формі терміном на 1 рік і поширюється на всіх працівників незалежно від того, чи є вони членами профспілки.

У КЗпП є положення про *трудоий договір* – угода між працівником і роботодавцем. Він може бути строковим, безстроковим, таким, що укладається на час виконання певної роботи.

Праця жінок та молоді. КЗпП України забороняється застосування праці жінок на важких роботах і на роботах із шкідливими та небезпечними умовами праці. Вантажі до 7кг при постійному перенесенні і до 10кг – при періодичному. Робота жінок обмежується в нічні години. Вагітні жінки і ті, що мають дітей до 3-х років не залучаються до роботи в нічні години і вихідні дні, до надурочних робіт, не направляються у відрядження. Жінки,

що мають дітей 3-14 років або дітей-інвалідів, не залучаються до надурочних робіт і не направляються у відрядження без їх згоди. Жінки, що мають дітей до 3-х років можуть, за їх бажанням, можуть переводити на легшу роботу із збереженням середньомісячного заробітку. Це стосується і вагітних жінок. Пільги вагітним жінкам і при пологах: надається відпустка – 70 календарних днів до пологів і 56 після пологів, до 2-х років по догляду за дитиною з виплатою допомоги по соціальному страхуванню, до 3-х років без збереження заробітної плати, до 6-ти років (догляд за дитиною) за медичним висновком. Відпустка по вагітності і догляду за дитиною зараховується в загальний стаж роботи.

Працівники віком до 18-ти років користуються такими ж правами, що і повнолітні, а в галузі ОП, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами. Дозволяється приймати на роботу молодь віком від 16-ти років, у винятках, за погодженням із профспілками – 15-тирічні, з 14-ти років учнів загальноосвітніх шкіл і профтехучилищ для виконання легкої роботи у вільний від навчання час і зі згодою одного з батьків. Особи до 18-ти років приймаються на роботу після медичного огляду, в подальшому, до 21 року підлягають щорічному медичному огляду. Молоді працівники не можуть бути залучені до виконання важких або небезпечних робіт, до робіт із шкідливими умовами праці, до нічних, надурочних робіт і робіт у вихідні дні. Для працівників віком від 16 до 18 років робочий тиждень не повинен перевищувати 36 годин, 14--16 років – 24 години. Для вступних іспитів у ВУЗи надається відпустка 15 календарних днів, до середньо освітніх – 10 днів. Молодь, що навчається може отримати 1 вільний день на тиждень без збереження заробітної плати. Студентам-заочникам 1 раз на рік оплачується проїзд до місця навчання і назад.

Закон «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» введений в дію 1.07.2015р. Всі

підприємства повинні реєструватися в регіональних Управліннях виконавчої дирекції Фонду соціального страхування і отримувати страхове свідоцтво.

Державні нормативні акти з ОП. В Україні затверджене положення про створення державних нормативних правових актів з ОП – НПАОП, НАОП. Це норми, інструкції, вказівки та інші види державних нормативних актів, обов'язкові для виконання і дотримання усіма підприємствами і установами. Вони можуть бути міжгалузевими і галузевими. Розробляються під керівництвом і за участі фахівців Державної служби з питань праці різними установами і організаціями. Методичне керівництво і координацію цієї роботи здійснює ННДІОП. Затверджені нормативні акти вносяться до ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ, який видається Державною службою з питань праці. Реєстр нормативних актів, що діють в Україні, виданий Держнаглядом охорони праці в 1997 році і постійно поповнюється.

В Україні розробляються *державні стандарти України* (ДСТУ), ГОСТи, ССБТ (часів СРСР), санітарні норми (СН), ДБН, СНиП. При розгляді питань пожежної безпеки можуть зустрічатися посилання на ОНТП – отраслевые нормы технологического проектирования або ISO – міжнародні норми, які діють в Україні згідно з Угодою про міжнародне співробітництво держав СНД в питаннях ОП.

Голінько В.І. Основи охорони праці: підручник / В.І. Голінько; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. – 2-ге вид. – Д.: НГУ, 2014. – 271 с.

<http://ir.nmu.org.ua/jspui/bitstream/123456789/108579/1/CD498.pdf>